

Prof. dr hab. Anna Zellma
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Teologii
Katedra Teologii Pastoralnej i Katechetyki

RECENZJA

rozprawy doktorskiej **Ks. mgr. Tomasza Pązika**

pt. *Postawy młodzieży maturalnej wobec Kościoła katolickiego w Polsce.
Studium katechetyczno-pastoralne,*

napisanej w Instytucie Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, na seminarium naukowym z katechetyki psychologiczno-pedagogicznej, pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Pawła Mąkosy, Lublin 2025 (wydruk komputerowy ss. 308).

Wprowadzenie

Procesy sekularyzacji w znacznym stopniu warunkują jakość życia polskiej młodzieży. Wpływają na światopogląd młodego pokolenia. W znacznym stopniu determinują zróżnicowanie postaw młodzieży wobec Kościoła katolickiego w Polsce – od pozytywnego odniesienia, głębokiego zaangażowania religijnego i utożsamiania się z nauczaniem Kościoła katolickiego, poprzez selektywne przyjmowanie treści wiary, aż po krytykę i kwestionowanie wspólnoty eklezjalnej. Kształtowanie tego rodzaju postaw dokonuje się w różnych środowiskach, z udziałem podmiotów odpowiedzialnych za integralne wychowanie młodego pokolenia. W tym procesie, obok rodziców, znaczącą rolę odgrywają m.in. kapłani i nauczyciele religii oraz media społecznościowe. Również jakość nauczania religii, inicjatyw ewangelizacyjnych i wydarzeń duszpasterskich w znacznym stopniu warunkuje kształtowanie postaw młodzieży wobec Kościoła katolickiego. Bez wątpienia wymienione kwestie w sposób szczególny dotyczą maturzystów. Ta grupa społeczna dysponuje zasobem wiedzy i doświadczeń, które są kluczowe w postawie wobec wspólnoty eklezjalnej.

Gratuluje wyboru tematu dysertacji ks. mgr. Tomaszowi Pązikowi oraz otwartości badawczej ks. prof. dr. hab. Pawłowi Mąkosie, promotorowi tej rozprawy. Badanie postaw maturzystów wobec Kościoła katolickiego w Polsce jest naukowo i społecznie uzasadnione. Wydaje się szczególnie aktualne w kontekście galopujących procesów sekularyzacji w społeczeństwie polskim. Ma nie tylko znaczenie diagnostyczne, ale także pastoralne. Pomaga

odkryć na nowo świat wartości młodzieży wkraczającej w dorosłość. Pozwala określić skuteczność lekcji religii oraz różnych form katechezy i duszpasterstwa w parafii. Na tej podstawie można wskazać na obszary wymagające nowego podejścia w dialogu Kościoła z młodzieżą.

Ocena ogólna wiedzy teoretycznej

Po szczegółowym zapoznaniu się z przedłożoną mi do recenzji pracą doktorską ks. mgr. Tomasza Pązika stwierdzam, że Autor prezentuje w niej ogólną wiedzę teoretyczną dotyczącą postaw młodzieży wobec Kościoła katolickiego w Polsce. W podjętych badaniach analizuje różne aspekty formacji eklezjalnej młodzieży w Polsce. Kolejno opisuje założenia programowe nauczania religii dotyczące genezy i natury Kościoła, wiarygodności Kościoła katolickiego i zaangażowania młodzieży w życie wspólnoty eklezjalnej. W tym kontekście zwraca uwagę na młodzież jako kategorię badawczą i charakteryzuje generację (pokolenie) Z.

Dokonane analizy teoretyczne w recenzowanej pracy sytuują się w obszarze nauk teologicznych, w zakresie katechetyki integralnej. Pozwalają poznać założenia programowe nauczania religii dotyczące genezy i natury Kościoła, wiarygodności Kościoła katolickiego i zaangażowania młodzieży w życie wspólnoty eklezjalnej. Autor bazuje na stwierdzeniach zawartych w dokumentach Kościoła, zwłaszcza w „Podstawie programowej Katechezy Kościoła katolickiego w Polsce” (2018) i „Programie nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach” (2018). Umiejętnie łączy treści zawarte w wyżej wymienionych źródłach z literaturą przedmiotu i pomocniczą, ukazując spójny obraz teoretyczny zagadnień dotyczących postaw młodzieży wobec Kościoła katolickiego. Dokonuje też integracji perspektywy teologicznej z socjologiczną i pedagogiczną.

Zastany materiał źródłowy oraz publikacje z literatury przedmiotu i pomocniczej zostały dobrze wykorzystane przez Autora recenzowanej pracy. Ich analiza oraz interpretacja przyczyniła się do prawidłowego zaprezentowania założeń formacji eklezjalnej młodzieży maturalnej, w tym rozumienia postaw religijnych i ich kształtowania w toku lekcji religii i różnych form katechezy parafialnej. W ten sposób Autor opracował ramy teoretyczne dla analizy i interpretacji zebranych danych empirycznych. Całość prowadzonych analiz świadczy o dobrym przygotowaniu merytorycznym i zrozumieniu istoty badanego problemu.

Niewątpliwym atutem recenzowanej pracy doktorskiej jest empiryczne opracowanie problematyki. Odwołanie do wyników badań ilościowych, przeprowadzonych w 2023 roku techniką CAWI – Ankieta Doodle wśród maturzystów, wskazuje na aktualność prowadzonych

analiz i ich znaczenie dla praktyki katechetycznej, która podlega dynamicznym przemianom społecznym, kulturowym i religijnym.

Ocena struktury pracy

Przedłożona do recenzji praca doktorska ks. mgr. Tomasza Pązika ma charakter studium teoretyczno-empirycznego, liczącego 308 stron. Została zaplanowana zgodnie ze strategią analizy teologicznopastoralnej. Składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu rysunków, tabel i wykresów oraz aneksów. Jej układ jest prawidłowy, typowy dla opracowań naukowych o charakterze teoretyczno-empirycznym. Zawiera część teoretyczną (pierwszy rozdział), metodologię badań własnych (drugi rozdział), empiryczną (trzy rozdziały) i prakseologiczną (jeden rozdział). Stanowi logiczną całość.

Wstęp do rozprawy (ss. 6-14) zawiera zasadnicze elementy wymagane w pracy doktorskiej opartej na koncepcji studium teoretyczno-empirycznym. Jego struktura jest prawidłowa. Autor podaje w nim przesłanki, które zdecydowały o wyborze tematu, wskazując na aktualność wybranej problematyki. Przedstawia także cel naukowy, problem badawczy i główną hipotezę. W tym kontekście wyjaśnia kluczowy dla podjętej pracy termin „postawy”, prezentuje stan badań w obszarze analizowanej problematyki, charakteryzując wybrane publikacje oraz opisując przyjęty paradygmat badawczy i strukturę pracy doktorskiej.

Główny korpus rozprawy tworzy sześć rozdziałów, które zostały podzielone na podrozdziały (ss. 15-232). Pierwszy z nich składa się na część teoretyczną (ss. 15-55). Autor prezentuje założenia formacji eklezjalnej młodzieży w Polsce, odwołując się przede wszystkim do dokumentów programowych nauczania religii w polskiej szkole. Na tym tle, w drugim rozdziale, opisuje metodologię badań własnych (ss. 56-82). Najpierw dokonuje charakterystyki młodzieży jako środowiska badawczego, zwracając uwagę na cechy generacji Z, a następnie prezentuje kwestionariusz ankiety, dobór próby badawczej i procedurę zrealizowanych badań empirycznych.

Kolejne trzy rozdziały zawierają analizę i interpretację wyników badań empirycznych (ss. 83-200). Autor prezentuje dane dotyczące poszczególnych komponentów postawy młodzieży wobec Kościoła katolickiego, czyli komponentu poznawczego (pierwszy rozdział), komponentu przekonaniowego (drugi rozdział) i komponentu behawioralnego (trzeci rozdział). Analizuje odpowiedzi maturzystów na temat znajomości i akceptacji genezy Kościoła i jego przymiotów, katolickich prawd wiary i nauczania moralnego Kościoła katolickiego. Zwraca też

uwagę na deklaracje praktyk religijnych (modlitwa, udział w życiu sakramentalnym), udziału i zaangażowania w lekcje religii oraz w życie wspólnoty eklezjalnej.

W ostatnim rozdziale (szóstym) Autor najpierw dokonuje weryfikacji hipotez badawczych, a następnie formułuje postulaty pastoralno-katechetyczne (ss. 201-232). Są to rekomendacje dla osób zaangażowanych w nauczanie religii i duszpasterstwo. Zdaniem Autora na szczególną uwagę w pracy z młodzieżą pokolenia Alfa zasługuje świadectwo żywej wiary oraz preewangelizacja w różnych środowiskach, zwłaszcza w mediach społecznościowych. Z tym wiąże się potrzeba odnowy różnych form katechezy parafialnej.

Zakończenie dysertacji zawiera rekapitulację naukowej refleksji (ss. 233-240). Doktorant odnosi się do wcześniej stawianych pytań i hipotez badawczych, udzielając odpowiedzi wynikających z podjętych analiz. Powtarza także najważniejsze wnioski i postulaty pastoralno-katechetyczne, wynikające z podjętych czynności badawczych.

Integralną część rozprawy stanowi *Bibliografia* (ss. 241-267). Dobry jest w niej podział źródeł z zachowaniem charakteru pracy teoretyczno-empirycznej. Została ona podzielona na *Źródła wytworzone* (s. 241), *Dokumenty Kościoła* (ss. 241-242), *Nauczanie papieży* (ss. 242), *Literaturę przedmiotu* (ss. 243-257) i *Lekturę pomocniczą* (ss. 257-267). To ostatnie określenie rodzi jednak pytanie o jego zasadność w rozprawie doktorskiej. W ewentualnym publikowaniu recenzowanej pracy powyższa kategoria wymaga korekty błędnego zapisu na prawidłowy (*Literatura pomocnicza*).

W końcowej części pracy Doktorant zamieścił *Wykazy: rysunków, tabel i wykresów* (ss. 268-274) oraz *Aneksy* (ss. 274-308): *Kwestionariusz ankiety* (Aneks 1, ss. 274-286), wykorzystany do przeprowadzenia badań empirycznych wśród maturzystów oraz *Zestawienia wypowiedzi ankietowanych charakteryzujących się najbardziej negatywną postawą eklezjalną* (Aneks 2, ss. 287-291), *najbardziej neutralną postawą eklezjalną* (Aneks 3, ss. 291-294), *najbardziej pozytywną postawą* (Aneks 4, ss. 295-308).

Struktura recenzowanej pracy nie budzi zastrzeżeń. Poszczególne części rozprawy zawierają wszystkie wymagane etapy badawcze. Zostały prawidłowo opracowane.

Ocena metodologii badań

W recenzowanej pracy doktorskiej Autor zastosował sposób postępowania badawczego inspirowany metodą paradygmatu trzech etapów analizy teologicznopastoralnej: (teoretyczny [kryteriologiczny], socjologiczny [kariologiczny], praktyczny [prakseologiczny]). Szczegółowo opisał go we *Wstępie* (ss. 10-13) oraz w drugim rozdziale (ss. 71-72).

Recenzowaną pracę doktorską ks mgr. Tomasza Pązika cechuje oryginalność problemu badawczego i problematyki badań, o czym już wspomniałam w niniejszej recenzji. Autor zaznacza we *Wstępie*, że „celem naukowym (...) jest przeprowadzenie badań na temat postaw młodzieży maturalnej wobec Kościoła katolickiego w Polsce, a następnie przedstawienie propozycji rozwoju dotychczasowej formacji eklezjalnej” (s. 7). Dalej prezentuje główny problem badawczy, który określa w formie pytania: „Jakie postawy przyjmuje młodzież maturalna wobec Kościoła katolickiego w Polsce?” (s. 7). Umiejętnie określa zakres szczegółowych analiz, które dotyczą maturzystów z wszystkich diecezji w Polsce. W tym kontekście prawidłowo formułuje główną hipotezę badawczą: „Wśród polskiej młodzieży maturalnej dominują negatywne postawy w odniesieniu do Kościoła katolickiego” (s. 7). Określa też problematykę podjętych badań empirycznych obejmujących maturzystów z wszystkich diecezji w Polsce (s. 7, 12). Słusznie dostrzega potrzebę charakterystyki tej grupy badawczej i opisu czynników, które mają wpływ na kształtowanie się postaw młodego pokolenia (generacji Z) wobec Kościoła katolickiego. Za ważne uznaje również kwestie dotyczące wiedzy jaką młodzież posiada o genezie i naturze Kościoła, znajomości katolickich prawd wiary i nauczania moralnego Kościoła oraz ich akceptacji czy też motywacji związanej z postawami przyjmowanymi przez młodzież i deklarowanymi praktykami religijnymi (s. 7, 12). W tym kontekście prawidłowo formułuje główną hipotezę badawczą: „Wśród polskiej młodzieży maturalnej dominują negatywne postawy w odniesieniu do Kościoła katolickiego” (s. 7). Na tej podstawie weryfikuje hipotezy szczegółowe odnoszące się do trzech komponentów postawy (poznawczego, emocjonalnego, behawioralnego), które poddaje operacjonalizacji i uszczegółowieniu. W *Zakończeniu* dokonuje też podsumowania prowadzonych analiz. Takie podejście metodologiczne uważam za poprawne i spójne. Wątpliwości budzi jednak brak prezentacji hipotez szczegółowych we *Wstępie* lub w drugim rozdziale. Informację na ten temat czytelnik dostaje dopiero w *Zakończeniu*. W toku prowadzonych analiz Autor weryfikuje hipotezy szczegółowe.

W tym miejscu należy jeszcze raz podkreślić aktualność podjętego problemu badawczego. Różnorodność postaw młodzieży wobec Kościoła staje się faktem społecznym. Pytania o relacje między lekcją religii w szkole a oceną nauczania Kościoła katolickiego, praktykami religijnymi i zaangażowaniem we wspólnotę eklezjalną są żywe i ważne dla katechetyki. Projektowanie nowych założeń programowych nauczania religii i duszpasterstwa parafialnego wymaga refleksyjnego podejścia do obecnej sytuacji religijnej i społecznej, kiedy to „dziedziczona wiara” przestaje być kontynuowana z racji odrzucenia Kościoła i jego nauczania.

Na uwagę zasługuje również prawidłowa prezentacja kwestionariusza ankiety, który posłużył do ilościowego badania postaw młodzieży maturalnej wobec Kościoła katolickiego oraz

opis doboru próby badawczej i procedury badań empirycznych. Autor umiejętnie przedstawia badania pilotażowe w diecezji legnickiej (zrealizowane w listopadzie 2022 r.). Opisuje też badania właściwe, które zostały przeprowadzone we wszystkich diecezjach terytorialnych w Polsce – od 1.03.2023 r. do 20.05.2023 r. – z wykorzystaniem techniki CAWI i metody kuli śniegowej. W badaniach tych udział wzięło 1509 maturzystów (739 mężczyzn i 770 kobiet) z 41 diecezji polskich. Autor zakładał bardzo krótki czas na wypełnienie ankiety. Trudno jednak zgodzić się z takim założeniem. Ankieta jest bowiem obszerna (55 pytań), obejmuje różne komponenty postawy wobec Kościoła katolickiego, co pozwoliło pozyskać wieloaspektowe dane, które Autor poprawnie wykorzystał do analizy statystycznej, stosując współczynniki korelacji *Chi kwadrat* oraz współczynniki miar zależności *Fi* i *V Kramera*. Pozyskane dane ilościowe Autor prezentuje za pomocą tabel i wykresów oraz dokonuje ich analizy jakościowej. Na tej podstawie wyprowadza wnioski i postulaty pastoralno-katechetyczne.

Pozytywnie oceniam wkład Autora rozprawy w rozwój metodologii badań empirycznych dotyczących postaw młodzieży maturalnej wobec Kościoła katolickiego. Bez wątpienia opracowany kwestionariusz ankiety może posłużyć kolejnym badaczom np. do pozyskania danych od innych grup respondentów.

Ocena merytorycznego aspektu pracy

Podjęta przez Autora problematyka lokuje się w obszarze nauk teologicznych, zwłaszcza katechetyki integralnej, w której ważne miejsce zajmuje odwołanie do pedagogiki, psychologii i nauk socjologicznych. Autor najpierw we *Wstępie* prezentuje współczesne rozumienie postawy, a następnie powraca do tej kwestii w trzecim rozdziale. Odwołuje się przy tym do takich badaczy jak np. Stanisław Kulpaczyński, Stanisław Mika, Stefan Nowak, Władysław Prężyna, Helena Słotwińska, którzy zajmowali się podobną tematyką. Dopiero jednak w trzecim rozdziale przedstawia przyjętą w pracy definicję postawy wobec Kościoła katolickiego. Warto byłoby już we *Wstępie* wyraźnie określić przyjęte rozumienie tego terminu. W ten sposób nie tylko uniknie się zbędnych powtórzeń, ale także określi zakres merytoryczny badań, zadba o precyzję języka i spójność wywodu.

Już na poziomie spisu treści rysuje się interesujący poznawczo układ analiz zebranego materiału badawczego, inspirowany paradygmatem trzech etapów analizy teologiczno-pastoralnej. Najpierw Autor przedstawia kompendium wiedzy o założeniach programowych formacji eklezjalnej młodzieży szkół ponadpodstawowych. Zwraca uwagę na zakładane w dokumentach programowych nauczania religii w polskiej szkole treści dotyczące genezy Kościoła i jego natury oraz argumenty potwierdzające wiarygodność Kościoła. Wiele

uwagi poświęca motywowaniu młodzieży do zaangażowania w życie wspólnoty eklezjalnej. Identyfikuje również czynniki, które mają istotny wpływ na kształtowanie się pozytywnej postawy młodych osób wobec Kościoła katolickiego w toku szkolnych lekcji religii. Prezentowane przez Autora kwestie potwierdzają dobrą znajomość założeń formacji eklezjalnej młodzieży w Polsce i umiejętność ich syntetycznego przedstawienia. W odniesieniu do tak określonych teoretycznych podstaw Doktorant prezentuje wyniki swoich badań, przekazując interdyscyplinarną wiedzę na temat postaw młodzieży maturalnej wobec Kościoła katolickiego. Konsekwentnie przyjmuje klucz trzech komponentów postawy wobec Kościoła. Wieloaspektowo analizuje poziom wiedzy młodzieży na temat genezy i natury Kościoła, prawd wiary i jego nauczania moralnego (komponent poznawczy), stopień ich akceptacji i poziom pozytywnych emocji wobec tej wspólnoty (komponent przekonaniowy) oraz autodeklaracje praktyk religijnych i zaangażowania młodzieży w życie Kościoła (komponent behawioralny). Umiejętnie prezentuje szczegółowe wyniki przeprowadzonych analiz statystycznych oraz różnorodne zależności zachodzące pomiędzy zmiennymi. Każda z tych części rozprawy jest poprzedzona wprowadzeniem i zakończona podsumowaniem.

Na podstawie dokonanej analizy zebranego materiału badawczego Autor dokonuje weryfikacji trzech hipotez pomocniczych (dwie zostały zweryfikowane negatywnie, jedna pozytywnie). Przedstawia korelację wszystkich komponentów postawy, a także wyprowadza wnioski i formułuje postulaty pastoralno-katechetyczne, których realizacja mogłaby pomóc w kształtowaniu pozytywnych i pogłębionych postaw młodzieży wobec Kościoła katolickiego. Zauważa przy tym, że zróżnicowanie postaw eklezjalnych respondentów uniemożliwia zaprezentowanie jednoznacznej charakterystyki całej badanej grupy.

Doktorant umiejętnie prezentuje trzy skrajne grupy respondentów, które charakteryzują się postawami o najbardziej zintegrowanej strukturze, w tym najbardziej negatywną, najbardziej pozytywną lub najbardziej neutralną postawą eklezjalną (ss. 204, 206, 208-209, 210-211, 225, 237-238). Trafnie zauważa, że „każda z tych grup będzie potrzebowała odpowiednich środków i form przekazu wiary” (s. 225) np. podczas spotkań przygotowujących do przyjęcia sakramentu bierzmowania czy też w różnych formach duszpasterstwa młodzieży. W tym kontekście Autor wysuwa odpowiednie postulaty dotyczących formacji eklezjalnej młodzieży w Polsce (ss. 212-231, 238-240). Rekomenduje osobom odpowiedzialnym za szeroko rozumianą katechizację młodego pokolenia zwrócenie większej uwagi na preewangelizacyjną rolę świadectwa i mediów społecznościowych oraz działania służące odnowie katechezy parafialnej. Umiejętnie postuluje potrzebę dowartościowania katechezy parafialnej dokonującej się w trakcie przygotowania do sakramentów, a także prowadzonej

w różnego rodzaju ruchach z udziałem młodzieży. Ciekawe są przywołane przez Doktoranta propozycje wykorzystania portali społecznościowych (np. Facebooka, Instagrama, Tik Toka) oraz nowoczesnych aplikacji w ewangelizacji, komunikacji, promocji i organizacji spotkań duszpasterskich dedykowanych młodzieży. Niektóre jednak postulaty (np. dialog z młodymi, działalność charytatywna, świadectwo życia, przygotowanie do przyjęcia sakramentu bierzmowania, zaproszenia młodzieży do udziału w grupach i wspólnotach religijnych) są próbą urzeczywistnienia propozycji zawartych w dokumentach Kościoła i literaturze przedmiotu.

Niewątpliwie walory merytoryczne recenzowanej pracy można zauważyć w prezentacji korelacji intensywności i kierunku postawy wg Prężyny, treści nauczania dotyczących genezy i natury Kościoła obecnych w dokumentach programowych nauczania religii, statusów tożsamości w ujęciu Jamesa E. Marcii. Do tego celu Autor wykorzystuje czytelne wykresy i tabele. W ten sposób nie tylko przytacza określone treści, ale także ilustruje je, dokonując ich udanej syntezy (ss. 20-23, 62, 132, 136).

Doceniam także umiejętne prezentowanie zależności między badanymi zmiennymi w obszarze postawy eklezjalnej młodzieży maturalnej. Na uwagę zasługuje sposób analizy zależności między badanymi zmiennymi w obszarze postawy eklezjalnej (zob. np. 101, 106, 154, 160, 166, 169, 186-187, 198). Autor nie ogranicza się jedynie do wskazania istotności statystycznej, lecz próbuje interpretować siłę i intensywność korelacji. Takie podejście badawcze pozwala lepiej uchwycić dynamikę analizowanych kwestii. Co istotne, zastosowanie miar symetrycznych umożliwia uchwycenie relacji wzajemnych bez uprzedniego różnicowania zmiennych na zależne i niezależne. Dzięki temu uzyskane współczynniki korelacji nie tylko ukazują kierunek i siłę powiązań, ale również pozwalają ocenić intensywność współwystępowania czynników, takich jak poziom wiedzy o Kościele, akceptacja prawd wiary i nauczania Kościoła, praktyki religijne, identyfikacja ze wspólnotą eklezjalną. Co więcej, ta metoda analizy przyczynia się do pełniejszego zrozumienia struktury postawy eklezjalnej w jej wielowymiarowym ujęciu.

Cenne jest przypomnienie, że w wysiłkach zmierzających do ulepszenia działań duszpasterskich i katechetycznych ukierunkowanych na wspieranie młodzieży w kształtowaniu postawy wobec Kościoła katolickiego kluczową rolę odgrywa autentyczne świadectwo wiary (s. 218). Doktorant umiejętnie przywołuje nauczanie Jana Pawła II, w którym papież zwracał uwagę na znaczenie własnego nawrócenia i przyjęcia Ewangelii oraz promieniowania „radością, miłością i nadzieją” na innych ludzi (s. 218).

Uznanie budzi odwołanie do koncepcji odnowy Kościoła, zaproponowanej przez ks. Franciszka Blachnickiego. Założyciel Ruchu Światło-Życie podkreślał, że małe grupy i wspólnoty eklezjalne w parafii są podstawowymi środowiskami, w których można odkrywać żywy Kościół. Doktorant wzmacnia tę perspektywę przywołaniem treści zawartych we współczesnych dokumentach Kościoła, w tym w *Dyrektorium o katechizacji* (2020), co nadaje prowadzonym analizom wymiar aktualności i ukazuje ciągłość refleksji pastoralnej (s. 42).

Na szczególne docenienie zasługuje przywołanie w postulatach pastoralnych i katechetycznych myśli ks. Franciszka Blachnickiego oraz wkładu Ruchu Światło-Życie w działalność Kościoła katolickiego i integralną formację „nowego człowieka” (s. 230). Włączenie tych zagadnień do propozycji związanych z doskonaleniem działań ukierunkowanych na kształtowanie postaw eklezjalnych młodzieży wydaje się niezwykle trafne. Niewątpliwie formacja w Ruchu Światło-Życie może wspierać proces kształtowania dojrzałych postaw eklezjalnych. Spełnia ważną rolę w doświadczaniu żywego Kościoła, odnawianiu swojej wiary i uczeniu się życia Ewangelią w codzienności. Jest szkołą wiary, w której dzieci, młodzież i dorośli uczą się aktywnego uczestnictwa w liturgii, odkrywają Pismo Święte, doświadczają wspólnoty i są motywowani do apostołstwa. Odniesienie Doktoranta do Ruchu Światło-Życie wzmacnia pastoralną wartość recenzowanej pracy oraz sytuuje prowadzone analizy w doświadczeniu Kościoła katolickiego w Polsce.

Reasumując, merytoryczne aspekty recenzowanej pracy doktorskiej oceniam pozytywnie. Analizowane dane dotyczące postaw maturzystów wobec Kościoła katolickiego w Polsce stanowią przyczynek do rozwoju nauk teologicznych, w tym szczególnie katechetyki. Zawierają nowe elementy, dotychczasowo badawczo nieobecne w polskiej katechetyce. Są znaczące nie tylko dla nauk teologicznych, ale także dla praktyki katechetycznej. Brakowało bowiem całościowego opracowania w literaturze przedmiotu/teologicznej dotyczącego postaw młodzieży maturalnej wobec Kościoła katolickiego.

Ocena aspektu formalnego

Recenzowana praca doktorska również od strony formalnej zasługuje na pozytywną ocenę. Podział pracy na rozdziały jest logiczny, uzasadniony i przejrzysty. Dotyczy to także podziału poszczególnych rozdziałów na paragrafy. Zwięzłe wprowadzenia do rozdziałów rozjaśniają układ i podział treści, a podsumowania porządkują treści i akcentują najważniejsze kwestie.

Przeprowadzone w pracy analizy są prawidłowe. Doktorant korzysta z źródeł wytworzonych i zastanych oraz literatury przedmiotu i pomocniczej. Nie tylko cytuje

stwierdzenia badaczy, ale także na ich podstawie opisuje poszczególne kwestie np. założenia nauczania religii w szkole odnoszące się do kształtowania postawy eklezjalnej czy też charakteryzuje młodzież generacji Z.

Sporadycznie zauważalne są drobne nieścisłości w przyjętej formie odwołań bibliograficznych (np. s. 5-7, 9-10, 68, 83, 215-216, 219, 223, 241-267). *Bibliografia*, mimo że jest wystarczająca, mogłaby być uzupełniona o kilka monografii zredagowanych na podstawie badań młodzieży w kontekście socjologicznym, psychologicznym i pastoralnym (np. o opracowania takich autorów jak Dominik Kielb, 2023; Tomasz Kopiczko, 2021; Dariusz Kurzydło, 2020; Janusz Mariański, 2016, 2018, 2019, 2022).

Doktorant umiejętnie analizuje wybrany problem badawczy, nadając mu charakter oryginalnego rozwiązania naukowego. Wszystkie dane ilościowe ilustruje w formie wykresów i tabel, które zostały poprawnie przygotowane. Ułatwiają one interpretację wyników. Niekiedy jednak warto dopracować stronę graficzną, staranniej formatując tabele (np. s. 107-108, 114-115, 118-119, 121-122, 124-126, 129-130, 139-141, 143-148, 151-152, 155-156, 167-168). 170-171, 175-176, 181-182).

Autor dysertacji wykazał się także zdolnością operowania językiem komunikatywnym, chociaż w wielu miejscach recenzowanej dysertacji jest to język charakterystyczny dla stylu potocznego. Pojawiają się przy tym błędy stylistyczne, literowe i interpunkcyjne (np. 6, 8, 12-13, 16, 27, 58, 74, 95, 104, 107, 126, 132, 154, 167, 195-197, 207, 216, 223, 233, 236).

W trosce o precyzję i obiektywność prowadzonych analiz, warto unikać sformułowań związanych z personalizacją rzeczy np.: „Rozdział dotyczący komponentu przekonaniowego ukaże” (s. 14), „Niniejszy rozdział miał za zadanie” (s. 82), „Ostatnia część niniejszego rozdziału wyjaśniła” (s. 82), „Kolejne trzy rozdziały (...) omawiają” (s. 236). Przy ewentualnym publikowaniu pracy drukiem, warto tego rodzaju określenia skorygować.

Poczynione wyżej uwagi nie ujmują w znaczący sposób wartości recenzowanej dysertacji. Powinny być jednak uwzględnione przed opublikowaniem jej drukiem. Ponieważ recenzowana praca doktorska spełnia wymagane kryteria naukowe oraz zawiera treści o dużej wartości poznawczej i społecznej, dlatego zgłaszam postulat jej opublikowania drukiem.

Kwestie do wyjaśnienia i dyskusji

W recenzowanej pracy pojawiły się pewne nieścisłości, które prowokują do dyskusji. Formułuję je w celu ich wyjaśnienia i pogłębienia niektórych zagadnień.

1. Na podstawie danych z badania pilotażowego oszacowano bardzo krótki czas na wypełnienie ankiety (s. 74). Kwestionariusz zawiera 55 pytań

(w tym 5 zamieszczonych w *Metryczce*). Jak w takim krótkim czasie można udzielić rzetelnej odpowiedzi na wszystkie pytania zawarte w kwestionariuszu?

2. Ankietę – jak wynika m.in. z danych zamieszczonych w tabeli 76 i 80 (s. 162, 165) wypełniali również uczniowie, którzy nie uczestniczą w lekcjach religii, mimo że w jej dystrybucję zaangażowani byli katecheci (za pośrednictwem diecezjalnych wydziałów katechetycznych), o czym Autor pisze na stronie 13. Jak uzasadnić motywację osób niezainteresowanych lekcją religii do poświęcenia czasu na wypełnienie obszernego kwestionariusza ankiety?
3. Optymizmem napawa fakt, że wśród młodzieży maturalnej, która uczestniczyła w badaniach, przeważają postawy pozytywne wobec Kościoła katolickiego. Jak wytłumaczyć ten fakt w odniesieniu do galopujących procesów sekularyzacji i postępującej rezygnacji młodzieży szkół ponadpodstawowych z lekcji religii?

Wniosek końcowy

Podsumowując ocenę recenzowanej pracy doktorskiej autorstwa ks. mgr. Tomasza Pązika, stwierdzam, że stanowi ona oryginalne i twórcze rozwiązanie problemu badawczego. Ma wartość naukową. Wypełnia lukę w badaniach polskich katechetyków. Autor poprawnie i samodzielnie prowadzi analizy. Przedstawione w pracy wyniki (w tym wnioski i zweryfikowane hipotezy) mogą inspirować do wypracowania nowych propozycji w zakresie formacji eklesjalnej młodzieży.

Mając na uwadze walory merytoryczne recenzowanej pracy doktorskiej ks. mgr. Tomasza Pązika, wnioskuję o opublikowanie jej w formie monografii wydanej w wydawnictwie publikującym recenzowane monografie naukowe. Udostępnienie tego rodzaju publikacji szerszej grupie badaczy wzbogaciłoby dotychczasowe badania z zakresu nauk teologicznych.

Wobec powyższego stwierdzam, że recenzowana praca doktorska w pełni spełnia wszystkie warunki ustawowe stawiane tego rodzaju pracom naukowym (art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce). Wnioskuję do Rady Instytutu Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie ks. mgr. Tomasza Pązika do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Olsztyn, 18 sierpnia 2025 r.